

Zienswijze Wet tot wijziging van de Wet stelsel openbare bibliotheekvoorzieningen

Gemeente Mook en Middelaar heeft vanaf 2022 de ontwikkeling van de Wet tot wijziging van de Wet stelsel openbare bibliotheekvoorzieningen (Wsob) nauwlettend gevolgd. Graag reageren wij op het concept dat u ter consultatie heeft voorgelegd. Eerst zullen wij u meenemen in onze specifieke lokale context. Vervolgens zullen wij toelichten waarom wij u verzoeken om het concept van de Wsob te heroverwegen op voornamelijk artikel 6a. Zorgplicht en artikel 16. Provinciale ondersteuningstaken.

Lokale context gemeente Mook en Middelaar

Gemeente Mook en Middelaar beschikt niet over een openbare bibliotheekvoorziening zoals beschreven in het concept van de Wsob. In drie van de vier kernen verzorgen vrijwilligers vanuit de eigen gemeenschap allerlei activiteiten die passen bij de vijf maatschappelijke functies die in andere gemeenten vaak (ook) door de openbare bibliotheek worden ingevuld, zoals leesbevordering en boekenuitleen en hulp bij digitale vragen. In de drie basisscholen in onze gemeente bevindt zich een Bibliotheek op School, georganiseerd door het primair onderwijs zelf, in samenwerking met de Openbare Bibliotheek BiblioPlus. Deze lokale initiatieven en de Bibliotheek op School worden via subsidies financieel in stand gehouden door de gemeente Mook en Middelaar.

In lijn met het landelijke beeld, is ongeveer één op de vijf van onze inwoners lid van een openbare bibliotheekorganisatie: circa 16% is lid van de Openbare Bibliotheek Gelderland-Zuid met vestigingen in onder meer buurgemeenten Heumen en Berg en Dal; circa 3% is lid van de Openbare Bibliotheek BiblioPlus met vestigingen in onder meer buurgemeenten Land van Cuijk en Genneep. De gemiddelde afstand voor onze inwoners tot een vestiging of servicepunt van een openbare bibliotheek bedraagt ongeveer 3,1 kilometer.

Als gemeente Mook en Middelaar hebben wij ten aanzien van de provinciegrenzen een uitzonderlijke geografische positie. Ons grondgebied ligt in de provincie Limburg, maar is klein en grenst direct aan de provincies Gelderland en Noord-Brabant. Voor veel gemeentelijke taken zijn wij aangesloten bij de (arbeidsmarkt)regio Rijk van Nijmegen en/of Gelderland-Zuid.¹ Ook voor onderwijsgerelateerde zaken steken wij provinciegrenzen over. Voor de openbare bibliotheek ligt gemeente Mook en Middelaar in het werkgebied van de Openbare Bibliotheek BiblioPlus, ondersteund door de provinciale ondersteuningsinstelling Cubiss. De meerderheid van onze inwoners is voor werk, onderwijs en allerlei (andere) voorzieningen georiënteerd op Gelderland. Dit blijkt bijvoorbeeld uit de verdeling van het lidmaatschap op de openbare bibliotheek: zes keer zoveel inwoners zijn lid van de Openbare Bibliotheek Gelderland-Zuid als van de Openbare Bibliotheek BiblioPlus.

In aanloop naar de wijzigingen in de Wsob heeft gemeente Mook en Middelaar verkend hoe wij ons tot de nieuwe bepalingen in de Wsob zouden kunnen verhouden, op een manier die niet alleen recht doet aan de wet, maar vooral tegemoet komt aan de maatschappelijke behoeften in onze gemeenschap. Zo hebben wij gesproken met vertegenwoordigers van uw Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, de Vereniging van Nederlandse Gemeenten, de provinciale ondersteuningsinstellingen Cubiss en Rijnbrink, de stichting Lezen en Schrijven, de Openbare Bibliotheek BiblioPlus en de

¹ Het gaat onder meer om de uitvoering van de Wet educatie en beroepsonderwijs (WEB) en de Wet inburgering 2021 (Wi2021), taken waarin (ook) de openbare bibliotheek een (ondersteunende) rol speelt of kan spelen.

Openbare Bibliotheek Gelderland-Zuid en (buur)gemeenten. Uiteraard hebben wij ook onze lokale stakeholders hierbij betrokken, zoals het schoolbestuur van Stichting Lijn 83 primair onderwijs, de basisschooldirecteuren, voorleesvrijwilligers en medewerkers van de peutergroepen van de voorschoolse educatie. Daarnaast hebben wij op initiatief van inwoners een petitie ontvangen waarin wordt opgeroepen voor versterking van de Bibliotheek op School.

Verschillende (statistische) onderzoeken bevestigen dat onze inwoners beschikken over een hoge sociaal-economische status en goede basisvaardigheden vergeleken met landelijke gemiddelden. Het risico op onderwijsachterstanden ligt laag en geen enkele basisschool in onze gemeente heeft een achterstandsscore. Onze bevolking vergrijsd iets sneller dan gemiddeld, wat erop zou kunnen duiden dat we relatief veel inwoners hebben met beperkte digitale vaardigheden. Vanuit de gemeenschap hebben wij echter geen signalen ontvangen dat er behoefte zou zijn aan extra ondersteuning op digitale vaardigheden. Wel hebben de kinderopvang, het onderwijs, onze Adviesraad Sociaal Domein en een aantal betrokken vrijwilligers ons expliciet verzocht om steviger in te zetten op leesbevordering onder de (jongste) jeugd en het actief betrekken van hun ouders/verzorgers daarbij.

Artikel 6a. Zorgplicht

Met het wijzigen van artikel 6a. Zorgplicht van de Wsob wordt de zorgplicht van gemeenten ten aanzien van de openbare bibliotheek geconcretiseerd. Dit artikel legt de verplichting op dat iedere gemeente binnen haar eigen geografische gemeentegrenzen ten minste beschikt over een openbare bibliotheekvestiging met een fysieke collectie en een minimaal aantal professioneel bemenste openingsuren. Daarnaast dient iedere gemeente een meerjarenplan vast te stellen ten aanzien van het lokale bibliotheekbeleid.

In de Memorie van Toelichting licht u toe dat het uitgangspunt van de wijziging van de Wsob is te garanderen dat alle inwoners in Nederland binnen een redelijke afstand toegang hebben tot een volwaardige openbare bibliotheekvestiging. U wenst deze beschikbaarheid en bereikbaarheid van de fysieke bibliotheek structureel te waarborgen door een wettelijke zorgplicht voor gemeenten en provincies. U stelt daarbij dat het verplichte meerjarenplan ruimte biedt om binnen het lokale bibliotheekbeleid rekening te houden met lokale behoeften en mogelijkheden. In het plan onderbouwt de gemeente de lokale keuzen in het bibliotheekbeleid in relatie tot onderwerpen als omvang, dichtheid en samenstelling van de bevolking, de lokale maatschappelijke opgaven en de positie van de bibliotheek te midden van andere sociaal-culturele voorzieningen en het onderwijs. Het plan moet beschrijven hoe het gemeentelijke bibliotheekbeleid samenhangt met de verbetering van basisvaardigheden, zoals lezen en schrijven in de voorschoolse periode en de schoolgaande leeftijd, en met digitale inclusie. Financieel komt u gemeenten tegemoet door middel van een aanvullende decentralisatie-uitkering in 2025 en 2026 en vanaf 2027 extra middelen in het gemeentefonds. Voor gemeente Mook en Middelaar gaat het om € 100.000 per jaar.

Zoals blijkt uit de beschrijving van onze lokale context, vormt de bereikbaarheid van de openbare bibliotheek voor onze inwoners geen belemmering: onze vier dorpskernen liggen níet geografisch geïsoleerd en bijna 20% van onze inwoners bezoekt dan ook een fysieke openbare bibliotheekvoorziening op gemiddeld slechts 3,1 kilometer afstand, waarbij gemeente- en provinciegrenzen voor hen irrelevant zijn. Onder onze beperkte populatie van 8.153 inwoners spelen weinig uitdagingen op het gebied van basisvaardigheden en onderwijsachterstanden. Desondanks zou ook gemeente Mook en Middelaar conform het concept van artikel 6a. Zorgplicht een volwaardige openbare bibliotheekvestiging met fysieke collectie en een minimaal aantal professioneel bemenste openingsuren op eigen grondgebied moeten realiseren. Deze verplichting doet geen recht aan onze lokale context en zal in deze vorm in gemeente Mook en Middelaar niet de maatschappelijke impact

sorteren die u met de wijziging van de Wsob wenst te bereiken: de problematiek die de aanleiding heeft gegeven tot wijziging van de Wsob speelt hier immers niet of nauwelijks.

Deze Zorgplicht zal dus niet doelmatig zijn en zeker niet in verhouding staan tot de structurele financiële investering die deze zal vergen van onze gemeenschap. Bovendien lijkt deze eis in strijd met het eveneens verplichte meerjarenplan ten aanzien van het lokale bibliotheekbeleid, waarmee u juist beoogt ruimte te bieden voor lokaal maatwerk. Tot slot zal het ook u bekend zijn dat het in stand houden van een volwaardige openbare bibliotheekvoorziening, zoals nu omschreven in het concept van de wijzigingen van de Wsob, aanzienlijk meer budget behoeft dan de € 100.000 die u nu aan onze gemeente heeft toegekend. Blijft artikel 6a. Zorgplicht zoals beschreven in het concept, dan zal daar voldoende structurele financiële dekking tegenover moeten staan, zeker gezien de grote financiële uitdagingen waar gemeenten komende jaren voor staan.

Artikel 16. Provinciale ondersteuningstaken

Aan de provinciale ondersteuningsinstellingen geeft u een aantal taken ten behoeve van het ondersteunen van de lokale openbare bibliotheken. De reikwijdte van deze ondersteuning komt geografisch overeen met de provincie(s) waarbinnen deze provinciale ondersteuningsinstellingen werkzaam zijn. Als gemeente Mook en Middelaar, gelegen binnen de provincie Limburg maar bestuurlijk aangesloten bij meerdere Gelderse regio's/samenwerkingsverbanden, ervaren wij dat het rigide hanteren van provinciegrenzen voor de afbakening van werkgebieden in de praktijk soms belemmerend in plaats van ondersteunend kan uitpakken. Wij onderschrijven daarom het advies van de Vereniging Openbare Bibliotheken om ook artikel 16. Provinciale ondersteuningstaken te herformuleren. Ons inziens zou het werkgebied van de provinciale ondersteuningsinstellingen niet moeten worden beperkt door provinciegrenzen. In plaats daarvan pleiten wij voor meer onderlinge samenwerking, opdat de provinciale ondersteuningsinstellingen gezamenlijk een landelijk dekkend ondersteuningsnetwerk vormen, waarbij een provinciale ondersteuningsinstelling in bepaalde situaties ook pragmatisch over provinciegrenzen heen kan opereren.

Verzoek tot heroverweging van de voorgestelde wijzigingen in de Wsob

Zoals de aanpassingen in de Wsob nu in concept zijn gepresenteerd, zal de Wsob voor gemeente Mook en Middelaar maatschappelijk niet doelmatig en financieel onuitvoerbaar zijn. Wij achten de voorgestelde wijzigingen daarom ongewenst en pleiten ervoor dat u deze zult heroverwegen. Wij verzoeken u om ten minste de artikelen 6a. Zorgplicht en 16. Provinciale ondersteuningstaken zodanig te herformuleren dat deze recht doen aan de diversiteit aan lokale contexten waarin gemeenten opereren en/of om twee hardheidsclausules toe te voegen in de Wsob:

1. Ten aanzien van artikel 6a. Zorgplicht sluiten wij ons aan bij de oproep van de Vereniging Nederlandse Gemeenten om een hardheidsclausule conform het principe 'pas toe of leg uit' op te nemen.
2. Ten aanzien van artikel 16. Provinciale ondersteuningstaken verzoeken wij u om, in lijn met het advies van de Vereniging Openbare Bibliotheken, een hardheidsclausule op te nemen die het voor provinciale ondersteuningsinstellingen mogelijk maakt om op maat (en gemotiveerd) eventueel dienstverlening te kunnen bieden over de grenzen van hun eigen werkgebied heen.

Graag vernemen wij zo spoedig mogelijk uw definitieve voorstel voor de Wet tot wijziging van de Wet stelsel openbare bibliotheekvoorzieningen.